

Cena života – II.

/Pokračovanie z augustového čísla/

Na jar zavládal v malom mestečku totálny chaos a bezmocnosť. Čoraz viac a viac ľudí odviekli preč na východný front alebo nevedno kam. Osirelé manželky, nevesty plačúc zabaľovali starostlivo pripravované šaty.

Šárka podvečer sprevádzala Ďurka na tajné zhromaždenie spolku, ktorý medzičasom vznikol. Všetci prítomní členovia nesúhlasili s nespravodlivosťou a snažili sa proti tomu niečo robiť. V čase zákazu sa potichu zakrádali mestom, ako hriešni zločinci, aby sa zišli a navzájom si vymenili povzbudzujúce správy. Vnikali dnu, hlavne z hlavného mesta, stále lepšie a lepšie správy, ale ani jedna sa neukázala ako pravdivá. Ostalo ďalej pri prázdnych slovách. Predsa aspoň v niečom boli do istej miery za jedno. Z tejto spolupatričnosti vychádzala tá sila, ktorá ich so sklopenými hlavami, ale nezlomne a bez slov nútila ísť na vyznačené miesto ohradené ostatným drôtom, ktoré bolo pre nich prichytnané ako aj pre všetkých Židov z okolia mesta. Aký to mal význam a zmysel? To, že Židia boli v plnej miere izolovaní a stlačení, so životnými podmienkami vytvorenými pre zvieratá.

Toto geto bolo v blízkosti železničnej stanice, mysliac pritom už aj na neskoršie zámery. Nás, miestnych občanov, sem už v prvých dňoch priviezli. Prišiel príkaz. Čo sme mohli robiť? Šli sme. Pohádzali sme do vriec nevyhnutné veci: šatstvo, stravu, svoje myšlienky a chladnokrvnosť. Sotva sme prekročili prach dverí, už tam vchádzali noví majitelia. Dom každého majetnejšieho Žida takto skončil. Aspoň sa dom mohol potešiť: je koniec nekonečným obťažovaniam, vybijaniu skiel. Židia odišli. Počas dvoch dní sme pozorovali len šedivé sivé prúdenie návalu ľudí. Mnoho neznámych známych, ktorí majú predurčený ten istý osud ako my. Šárka ani teraz nevedela ovládnuť svoju zvedavosť. Opatrne vykĺzla z vyhradenej izby, kde sa podľa žandárov mali zmestiť štyri väčšie rodiny. Nebol to žiadny príjemný pohľad. Ulica bola celá pustá. Prednedávnom ešte priateľskí susedia, snáď od strachu, stiahli rolety a odtiaľ vyjadrovali nespokojnosť. Prichádzali mladí, starí, ženy, chlapi. Dve malé dievčatká držiac sa za ruky utekali dopredu, pokiaľ nezbadali pred sebou pár čiernych kožených čižiem. Ostatní vlečúc sa s unavenou tvárou prijali túto ťažkú skutočnosť.

Vnútri sa snažili zo všetkých síl vydržať. Prirodzene ďalej platil zákaz vychádzania. Mohli sme jesť, len čo sme si vzali so sebou, ak sme mali možnosť niečo doniesť. Úplne sa nás nepodarilo uzavrieť od sveta. Sem-tam sa vkradol nejaký špekulant, aby za päťnásobnú cenu predal od hladu vychudnutým úbožiakom stravu, ak mali ešte peniaze. Postavenie sa po dvoch týždňoch vážne zhoršilo. Pravidelné prísne prehliadky, hlad, výsluchy, záhadné zmiznutia. Raz napríklad pobrali zopár mužov a bez slov ich odviezli. Každý

vedel, že skončili v známom Vikulenskom dome, čo v ľuďoch hneď vzbudilo hrôzu a strach. Tu usporadúvali na tento účel vycvičení suroví zverskí žandári výsluch bohatých Židov. Na začiatku sme nevedeli presne, čo sa deje za múrmi tohto domu, len keď sa objavili na smrť zbití ľudia, sme si uvedomili, že až teraz máme skutočnú príčinu báť sa. Brali mužov a manželky a ich priatelia beznádejne, zúfalo čakali. Medzičasom sa jedna zo žien rozhodla, že zanesie manželovi jedlo, lebo pravdepodobne už viac dní o jedle ani nepočul. Podarilo sa jej tam dostať, ale ten pohľad, čo ju čakal, bol strašný. Na zemi do krvi zbití, polomŕtvi, zmučení Židia. Prečo? Skutočne potrebovali tých pár zlatých prsteňov, alebo sa v nich prebudila ich zvieracia surovosť, ktorá nepoznala hranice? Šárka medzitým stále viac bledla. Vytrácala sa z nej chuť do života. Kým v jeden daždívý deň, ktorý nemôžeme nazvať zrovna šťastným, prišlo povolenie, že zopár mladých dievčat a chlapcov môže ísť pracovať do Lontova. Skrsla nádej na prípadnú slobodu, alebo aspoň malá iskra na prípadné vyslobodenie. Nasadli na nákladné vozidlá a opustili geto. Práca nebola ťažká, hlavne vtedy, keď mysleli na to, že zajtra môžu byť snáď aj voľní. Pracovali veľmi tvrdo, poctivo, ako neskôr vysvitlo márne a zbytočne! Po niekoľkých dňoch všetko odriekli a stiahli ich späť. Znovu nasadli na rozhegané nákladné autá a šli späť domov do geta, ktoré sa nemohlo nazývať domovom.

Čo sme mohli na to povedať? Nik nevítal prichádzajúcich s nadšením. Jednak preto, lebo ľutovali ich, jednak preto, lebo medzitým sa v gete mnoho vecí zmenilo. Jedna rodina už ďalej nezvládla situáciu a rozhodla sa spáchať spoločne samovraždu. Otrávil sa na povale domu. Ani čoraz väčšími prenikajúci neústupný hlad im neulahčoval žalostné dni. Pomaly bolo cítiť tragický koniec. Po tom všetkom sme ešte stále mali silu vydržať a nevzdali sme sa. Členkám bývalého ženského spolku, kam patrila aj Šárkina matka, sa nepredstaviteľným spôsobom podarilo dostať dnu šijací stroj. Z už nepoužiteľných, obnosených, starých handier vyčarili plecniak pre prípad, ak by nasledovalo nové nečakané sťahovanie. Medzitým pokračovala práca aj na druhej strane múru. Vykonzavali sa ďalej vypočúvania, prehľadávanie, mučenie. Dovtedy, kým jedného pekného dňa dali zoradiť všetkých Židov. Každý cítil, že prišiel očakávaný deň, len nevedel aký. Žiaľ, neskôr sa to museli dozvedieť. Prišli babky, ktoré prešetrili všetky ženy, či neskrývajú nejaké šperky. Po nepríjemnom a nefudskom vyšetrení sa pohlol smútočný sprievod ľudí smerom k železničnej stanici. Šahy – mesto, kde sa narodili, vyrastali – bolo celkom opustené. Akoby sa každý teraz rozhodol, že bude dlhšie spať a ani náhodou sa nepozrie von z okna, aby nevidel vinu ľud-

stva. Ale ako by mohli pomôcť? Zo stanice ich pekne previezli do osady Illéspusta pri Balašských Ďarmotách. Tu sa naďalej stupňovalo ich zúfalstvo, ak to ešte vôbec bolo možné. Čakali sme anjelov, ale bola príliš veľká tma. V nasledujúcich dňoch pozháňali od hladu vyschnutých ľudí bez iskry v očiach a v skupinách po 80 ľudí ich nakladali do nákladných vagónov, ktoré už rozožierala hrdza.

Vtedy sa prihodilo aj to, čoho sa už dávno hrozne obávali: oddelili priateľov, rodiny. Pošuškávalo sa, že zdatnejších chlapcov prepravujú pracovať a umiestniť ich v primerane dobrých podmienkach. Šárka ostala s matkou a starou mamou. Veľmi sa báli. Navyknuté na hlad a v nevedomosti sa snažili uhádnuť konečnú stanicu. Nemali však žiadnu pomoc, vnímali len hukot vŕzgajúcich kolies vagóna. Vo vnútri vagóna bola hrozná situácia. Skoro 80 ľudských tiel bolo vtlačených do jedného vagóna s tým, že im do rúk vtlačili opotrebovanú kovovú misku. Snažili sa zostať ľuďmi v neľudských podmienkach. Spali postojáčky, alebo radšej ani nespali, báli sa snov. Už keď si mysleli, že aj pre ten vzduch, čo sa predieral cez malý štvorcový otvor, musia zápasit', nečakane zastali. Došli? Došli. Už ostala len otázka, kam. Naraz sa roztvorili drsné dvere väzenia, a my nadýchnutím sa čerstvého vzduchu sme sa vyhrnuli na ďalšie miesto väzenia. Snažili sme sa ostať spolu, držiac sa kŕčovite za ruky, aby sme sa nestratili. Ale to bolo veľmi ťažké, pretože sme narážali na dav ľudí čakajúcich na nás. Nespočetný dav holohlavých ľudí nás čakal oblečený do väzenských šiat. Holohlavý s vpadnutými tvármi. Videli sme, že sú väzni, a nechápali sme, čo tu hľadáme my. Rýchlo sme došli na to, že jediný trest, za ktorý sme tu, je žltá hviezda prísť na rukáv košele.

Medzitým nás hnali ďalej. Na to miesto si neviem presne spomenúť. Mohla to byť nejaká obrovská usadlosť, z mnohých rovnakých prízemných budov a do výšky vyrastajúce továrenské komíny, ohradená drôtom, ktorý nás už ani neprekvapil. Potom prišla prehliadka a triedenie. Starú mamu drsne vytrhli z objatia dcéry, ona to zobrala na vedomie so slzami v očiach, prijala svoju budúcnosť. Šárka od hladu vysilenými vyvrátenými očami, už skoro nič nevnímala. Aj mňa už len tak pritláčala k sebe, bez citov. Mamka neskoro zbadala, že pri vyberaní je Šárka na rade. Obzreli si ju, prešetrili, potom jej rozkázali zaradiť sa vpravo k starej mame. Šárka neodporovala. Nevedela kam íde, len unavené nohy ju niesli. Matka v tej chvíli, zbadajúc svoje nešťastné dieťa, s bolestným výkrikom sa vrhla za ňou. Dvaja urastení vojaci v čiernych kožených čižmách jej zatarasili cestu a nečakaným soutením ju hodili na zem. Šárka sa prebrala, zhrzla sa nad matkiným utrpením a otočila sa. To sa zase nepáčilo mužom v uniformách, lebo ju nasilu bolestivo vrhli na pravú stranu do davu ľudských trosiek.

**/Dokončenie v októbrom čísle/
/Monika Filipová/**